

Exploring the Relationship between Time and Content in the Poems of Antonio Machado and Forough Farrokhzad

Fatemeh Bayatfar*¹, Najmeh Shobeiri²

1. Instructor at the Jayyam Center, Nebrija University, Madrid, Spain

2. Associate Professor of Spanish Language and Literature, , Faculty of Foreign Languages, University of Allameh Tabatabaei, Iran

Received date: 23.09.2025

Accepted date:03.11.2025

Abstract

Time in the poems of Antonio Machado and Forough Farrokhzad is a fundamental concept that represents human lived experience in the face of impermanence and transience. This study, drawing on Heidegger's concept of Dasein, analyzes four poems from each poet to elucidate the relationship between theme, linguistic structure, and the experience of time. The findings indicate that Machado experiences time as a calm and continuous flow, whereas Farrokhzad perceives it as fragmented and tense. Both, through poetic language, recreate meaning and continuity amid darkness and decay, transforming poetry into a space for profound reflection on human existence.

Keywords: Antonio Machado, Forough Farrokhzad, Heidegger, Time, Impermanence

* Corresponding Author's E-mail: fbayatfar2022@gmail.com

1. Introduction

Time is one of the fundamental concepts in literature and poetry, serving not only a structural role but also representing a philosophical and existential experience that reflects the impermanence of life, the passage of life, death, and hope for the future. This study examines the representation of time in the poems of Antonio Machado and Forough Farrokhzad, focusing on Heideggerian existential philosophy and the concept of Dasein. Machado perceives time as a continuous flow intimately connected to memory and personal identity, represented through metaphors such as paths, journeys, and rivers; in his poetry, the past is alive, while the future is uncertain yet inevitable. Farrokhzad, on the other hand, experiences time as fragmented, crisis-laden, and tense; the passage of time in her poetry is accompanied by existential anxiety, death, and a desire to transcend temporal limitations.

A comparative analysis of these two poets, beyond thematic similarities, highlights fundamental differences in existential experience and their respective cultural, historical, and linguistic perspectives. Influenced by modern European philosophy, Machado represents time as linked to memory and lived experience, while Farrokhzad, within the context of Iranian modernity and feminine experience, emphasizes the crises and ruptures of temporality. Previous studies have explored the experience of time in the poetry of each poet individually, but comparative analysis in relation to Heideggerian philosophy has received less attention.

In Heidegger's philosophy, Dasein is a temporal being actively relating to the future and death based on its pre-understanding of existence. Heidegger distinguishes between authentic and inauthentic temporality: authentic temporality occurs when one consciously faces death and existential limitations and shapes the future through responsible choice, whereas inauthentic temporality arises when one is trapped in daily routine and social time, unable to shape one's life. This framework provides a suitable basis for a comparative analysis of Machado and Farrokhzad, enabling an exploration of their perspectives on time and existence within two distinct literary traditions (Spanish and Persian).

2. Discussion

Heideggerian temporality offers an appropriate framework to analyze the poems of Machado and Farrokhzad, as both poets, despite cultural and linguistic differences, depict time as a fundamental element in understanding existence and human destiny. In Machado's poems, time is not merely linear but lived and intertwined with death, memory, and identity. He views death as natural and inevitable, aiding in the understanding of human nature, and presents it as part of life's journey with a calm and philosophical tone. Past, present, and future interweave through metaphors such as paths, rivers, and journeys, representing the lived experience of time.

In the poem "No Way for the Wayfarer"¹, life's path is depicted as irreversible and shaped by human choices, aligning with Heidegger's notion of authentic temporality.

The poem unfolds in three sections: the first addresses human Dasein embedded in time, whose future is shaped by choices; the second highlights life's continuous and inevitable changes; and the third shows how each choice in the present redefines past and future, and awareness of death guides one toward authentic temporality.

In "It Was a Morning, and April Smiled"², three layers of time (past, present, and future) intertwine. The smiling morning symbolizes the openness of the world and the possibility of experiencing existence, while the evening and lost gardens indicate loss and authentic temporal experience. The present moment offers a space to reflect on the past and consider the future. In other poems such as "A Bright Day Called to My Heart"³ and "To the Withered Elm"⁴, past loss is interwoven with memory and present reflection, while decay and hope coexist, with metaphors such as the old elm representing the past and green branches suggesting the possibility of future continuity.

Farrokhzad represents time as indefinite and fragmented. In poems such as

-
1. Caminante, no hay camino (Machado, 1917; 136-137)
 2. Era una mañana y abril sonreía (Machado; ,59)
 3. Llamó a mí corazón, un claro día (Machado, 2006; 159)
 4. A un olmo seco (Machado,1917;86)

"Another Birth"⁵ and "Let Us Believe in the Beginning of a Cold Season"⁶, she depicts the transition from inauthentic to authentic temporality, initially trapped in mechanical repetition but eventually achieving awareness and the possibility of transformation through accepting existential responsibility. In her poetry, past and memory are often accompanied by sorrow and restlessness, while death is not an endpoint but a continuation of life and a precondition for philosophical reflection. Metaphors such as wind, snow, and youthful hands indicate the passage of time, the tension between hope and mortality, and the potential for recreating the future.

A significant similarity between Machado and Farrokhzad is their treatment of impermanence and human transience, yet Machado approaches it calmly and contemplatively, whereas Farrokhzad engages it restlessly and provocatively. Both poets, through experiences of sorrow and solitude, reach a truth beyond themselves that reveals the fleeting nature of existence. According to Heidegger, such depictions illustrate the movement from inauthentic to authentic temporality, when individuals, aware of death and responsibility, can shape their destiny.

In Farrokhzad's poetry, the past is not merely lost experience but present in the moment, compelling reflection on the future. "Let Us Believe in the Beginning of a Cold Season" exemplifies the tension between hope and decay; a disheartening past and mundane present contrast with the potential for transformation and awareness. This aligns with Heidegger's notion of "authentic decision," which separates the individual from routine and leads to genuine existential experience.

By employing temporal metaphors and spatial imagery, Farrokhzad concretizes abstract concepts such as decay, hope, and the passage of time. She portrays time as non-linear, fragmented, crisis-driven, and connected to human destiny and identity, much as Machado's metaphors of paths, journeys, and rivers reveal the present moment as a space for philosophical reflection. Comparative analysis shows that time, death, and memory in their poetry are always intertwined with identity and human experience. Both poets endeavor to depict time not as an abstract linear flow but as a lived, dynamic experience linked to life, death, and

۵. تولدی دیگر، فروغ فرخزاد

۶ ایمان بیاوریم به آغاز فصلی سرد، فروغ فرخزاد

human potential, establishing a profound poetic engagement with existence.

3. Conclusion

Analysis of the poems of Antonio Machado and Forough Farrokhzad reveals that both poets represent time not as a linear flow but as a lived experience, interwoven with past, present, and future. Authentic confrontation with death enables human awareness of temporality and existential responsibility. Machado views death as part of life's continuous flow, whereas Farrokhzad portrays it as a bridge to eternity and existential truth. Poetry in their works functions as a tool for recognizing time and existence, portraying humans as beings engaged with change, impermanence, and future possibilities.

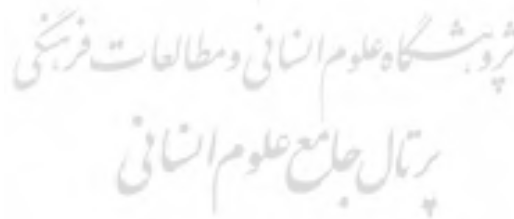
References:

- Asadollahi, Khodabakhsh & Chiman Fathi (1399). "Tahlil-e Tatabiqi-ye Sher-e Forugh Farrokhzad va Nihilism-e Nietzschei." *Pajuhesh-haye Adabiat-e Moaser-e Jahan*. Dore 25, Sh 1, pp.29-60.
- Dehghani, Reza & Hamidreza Ayatollahi (1394). *Pajuhesh-haye Hasti-shenasi*. Dore 4, Sh 7, pp.1-22.
- Delavari, Parvaneh & Shahram Ahmadi (1397). "Mahvarhaye Andishgi-ye Sher-e Forugh Farrokhzad dar Peyvand ba Bazi Anasor-e Sabk-shenasi." *Pajuhesh-haye Adabi va Balaghi*. Dore 6, Sh 4, Peym 24, pp.65-84.
- Farrokhzad, Forugh (1402). *Divan-e Ashar*. Behruz Jalali-Pandari. Tehran: Morvarid.
- Haddadi, Mohammad Hossein (1400). "Naqsh-e Ideh-ye Adabiat-e Jahani va Tafakor-e Adabiat-e Tatbiqi dar Tahaqqoq-e Ta'amol-e Farhangi-ye Mellal." *Pajuhesh-haye Adabiat-e Moaser-e Jahan*. Dore 26, Sh 2, pp.576-592.
- Hosseini, Sara & Abbas Ahangar (1403). "Tahlil-e Amikhtagi-haye Mafhumi dar Majmooe-ye Sher 'Iman Biavarim be Aghaz-e Fasl-e Sard' Forugh Farrokhzad." *Pajuheshnameh Adab-e Ghenai*. Dore 22, Sh 42, pp.107-128.
- Shafiei Kadkani, Mohammad Reza (1390). *Ba Cheragh va Ayneh: Dar Jostoju-ye*

Risheh-haye Tahavol-e Sher-e Moaser-e Iran. Tehran: Sokhan.

- Barbara, Pihler (2003). "La experiencia de la temporalidad en cuatro poemas de Antonio Machado: Propuesto de análisis lingüístico." *Lengua y Literatura Españolas*. Universidad de Ljubljana, No.11, pp.93-108.
- Cantero García, Víctor (2011). "Antonio Machado o la representación simbólica del tiempo en Soledades, Galerías y otros poemas." *Dicenda: Estudios de lengua y literatura españolas*. No.29, pp.43-67.
- Heidegger, Martin (2001). *Being and Time*. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. Blackwell.
- Hutman, Norma Luise (1969). *Machado: A Dialogue With Time*. Mexico: University of New Mexico.
- Machado, Antonio (1917). *Campos de Castilla*. Madrid: Calleja.
- Machado, Antonio (2006). *Soledades. Galerías y otros poemas*. Madrid: Arturo Ramoneda Salas.
- Magnolia Montoya Hoyos, María (2010). "El tiempo en el pensamiento poético de Antonio Machado." *Universidad Pontificia Bolivariana*.
- Panea Márquez, José Manuel (2020). "Incertidumbre y muerte en Antonio Machado." *Revista de Filosofía*. Vol.12, No.1, pp.35-74

بررسی ارتباط زمان و محتوا در اشعار آنتونیو ماچادو و فروغ فرخزاد

فاطمه بیات فر^{۱*}، نجمه شبیری^۲

۱. مدرس مرکز خیام، دانشگاه نبریخا، مادرید، اسپانیا

۲. دانشیار زبان و ادبیات اسپانیایی، دانشکده زبان‌های خارجه، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۲

تاریخ ارسال: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

چکیده

زمان، یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در اشعار آنتونیو ماچادو و فروغ فرخزاد است؛ مفهومی که نه تنها در ساختار و محتوای آثار این دو شاعر، بلکه در شکل‌گیری نگرش فلسفی و جهان‌بینی آن‌ها نقشی تعیین‌کننده دارد. هر دو شاعر گذر زمان را نه صرفاً پدیده‌ای طبیعی، بلکه تجربه‌ای عمیق از بودن و زوال انسان در جهان می‌دانند. این پژوهش با تکیه بر مفهوم دازاین (Dasein) در فلسفه مارتین هایدگر، به بررسی نحوه بازنمایی زمان در شعر این دو شاعر می‌پردازد.

پیکره پژوهش شامل چهار شعر از آنتونیو ماچادو و چهار شعر از فروغ فرخزاد است که بر اساس حضور برجسته و آشکار عناصر زمانی در مضمون و ساختارشان انتخاب شده‌اند. هر شعر به صورت جداگانه و تفصیلی تحلیل شده است تا امکان بررسی دقیق پیوند میان مضمون، ساختار زمانی و تجربه زیسته زمان فراهم شود. تحلیل‌ها بر پایه روش کیفی - تفسیری و با رویکرد پدیدارشناسی وجودی انجام گرفته‌اند و نشان می‌دهند که هر دو شاعر، با وجود تفاوت‌های زبانی و فرهنگی، در مواجهه با مفاهیمی مانند زوال، ناپایداری و تنهایی انسان در برابر گذر زمان، به درکی مشترک می‌رسند.

در شعر ماچادو، زمان جریان آرام و پیوسته در امتداد خاطره و اندوه است؛ درحالی‌که در شعر فروغ، زمان گسسته، پرتنش و همراه با اضطراب وجودی تجربه می‌شود. در نهایت، هر دو شاعر با بهره‌گیری از زبان شاعرانه، تلاش کرده‌اند معنا، تداوم و روشنایی را در دل تاریکی و نابودی بازآفرینی کنند؛ تلاشی که شعر را به عرصه‌ای برای بازاندیشی دوباره در هستی انسان بدل می‌سازد.

واژگان کلیدی: آنتونیو ماچادو، فروغ فرخزاد، هایدگر، زمان، زوال

۱- مقدمه

زمان یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در ادبیات و شعر است که نه تنها به‌عنوان یک عنصر ساختاری، بلکه به‌عنوان مفهومی فلسفی و هستی‌شناختی در تجربه انسانی نقش ایفا می‌کند. شاعران از زمان برای بیان ناپایداری زندگی، تجربه گذر عمر، مرگ، بیان خاطرات، و امید به آینده بهره می‌برند. در این میان، آنتونیو ماچادو و فروغ فرخزاد، دو شاعر برجسته اسپانیایی و فارسی، هر یک به شیوه‌ای خاص، زمان را در شعر خود بازنمایی کرده‌اند.

آنتونیو ماچادو (۱۸۷۵-۱۹۳۹)، از مهم‌ترین شاعران نسل ۹۸ اسپانیا، زمان را همچون جریانی بی‌پایان و ناگزیر به تصویر می‌کشد که در استعاره‌هایی مانند راه، سفر، رودخانه و غروب بازتاب می‌یابد. در شعر او، گذشته همچون خاطره‌ای زنده باقی می‌ماند و آینده، مسیری نامشخص اما محتوم است. از سوی دیگر، فروغ فرخزاد (۱۹۳۴-۱۹۶۷)، شاعری که با نگاه مدرن و عصیان‌گرای خود تحولی در شعر فارسی ایجاد کرد، زمان را سایه‌ای گریزان و نامطمئن می‌بیند که میان گذشته، حال و آینده در نوسان است. در اشعار او، زمان نه تنها گذرا، بلکه در مواردی بحرانی و گسسته است؛ به‌گونه‌ای که مرگ، زوال، و میل به رهایی از محدودیت‌های زمانی، از درون‌مایه‌های اصلی شعرش محسوب می‌شوند.

اگرچه ممکن است در نگاه نخست، مضمون زمان در اشعار این دو شاعر صرفاً به‌عنوان اشتراک موضوعی تلقی شود؛ اما در واقع، شیوه تفسیر و بازنمایی زمان در شعر هر یک، بازتابی از نوعی تجربه هستی‌شناختی خاص است که در دل بافت‌های فرهنگی، تاریخی و زبانی متفاوت شکل گرفته است. این تفاوت، امکان بررسی تطبیقی‌ای را فراهم می‌آورد که نه بر شباهت‌های سطحی، بلکه بر تمایز در جهان‌بینی و شیوه‌های بیان شاعرانه تأکید دارد. ماچادو، در زمینه فلسفه مدرن اروپایی، به‌ویژه اگزیستانسیالیسم و برگسونیسم، زمان را در پیوند با حافظه، هویت و زیست‌جهان بازنمایی می‌کند؛ در حالی که فروغ، در بستر مدرنیته ایرانی و از منظر یک زن شاعر، به گسست‌ها، بحران‌ها و اضطراب‌های ناشی از تجربه زمان در جهانی ناپایدار و محدودکننده می‌پردازد. این تقابل، بستری مناسب برای تحلیل میان‌فرهنگی در چارچوب ادبیات تطبیقی فراهم می‌کند که از مرزهای زبانی و ملی فراتر می‌رود. از آنجا که ادبیات تطبیقی با مقایسه آثار ادبی ملل مختلف، امکان گذر از فردگرایی به جمع‌گرایی را فراهم می‌آورد (حدادی، ۱۴۰۰: ۵۸۵)، این بررسی می‌تواند مرزهای فرهنگی، جغرافیایی، سیاسی و اجتماعی را پشت سر گذاشته و فضایی سرشار از احترام به ادبیات جهانی ایجاد کند (همان، ۵۸۶).

پیش از این، در پژوهش‌های مختلفی به بررسی مفهوم زمان در اشعار آنتونیو ماچادو و فروغ فرخزاد پرداخته شده است؛ اما تاکنون تحلیل تطبیقی این مفهوم در چارچوب اگزیستانسیالیسم

هایدگر کمتر مورد توجه بوده است. آرماندو لوپز کاسترو^۷ (2015) در مقاله *تجربه زمان در آثار آنتونیو ماچادو*^۸ و ماریا مگنولیا مونتویا اویوس^۹ (2010) در مقاله *زمان در اندیشه شاعرانه آنتونیو ماچادو*^{۱۰} به بررسی تجربه زمان در اشعار آنتونیو ماچادو پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها نشان داده‌اند که ماچادو، تحت تأثیر فلسفه برگسون و اگزیستانسیالیسم اولیه، زمان را امری درونی و ذهنی می‌داند که در ارتباط با خاطرات و هویت فردی معنا و ساختار می‌یابد. در عین حال، این زمان پیوسته و ناگزیر است و شاعر آن را همچون جریانی بی‌وقفه به تصویر می‌کشد که گذشته، حال و آینده را به هم متصل می‌کند. باربارا پیپلر^{۱۱} (2003) نیز در مقاله‌ای با عنوان *زمانمندی در چهار شعر آنتونیو ماچادو*^{۱۲} نشان داده است که ماچادو با استفاده از ساختار زمانی و دستوری خاص، پیوندی بین حال و گذشته ایجاد و تلاشی در جاودانه ساختن لحظات گذرا کرده است.

در مورد فروغ فرخزاد، در پژوهش‌هایی همچون *استعاره زمان در شعر فروغ فرخزاد از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی* نوشته ارسلان گلفام نشان داده شده که بازنمایی زمان در شعر او، مبتنی بر استعاره‌های شناختی متعددی است که ناپایداری، بی‌ثباتی و بحران زمانمندی را نشان می‌دهند. مقاله *بررسی تقابل عشق و مرگ در ساختار شعر فروغ فرخزاد* نوشته اسد آبشیرینی نیز نشان می‌دهد که مفهوم زمان در اشعار فروغ، نه تنها با اضطراب وجودی و آگاهی از مرگ پیوند خورده است؛ بلکه همواره در نوسان بین ناامیدی و میل به رهایی از محدودیت‌های زمانی قرار دارد. این مطالعات نشان می‌دهند که در شعر فروغ، زمان همچون نیرویی ناپایدار، متزلزل، و گسسته بازنمایی می‌شود که اغلب با حس سرگشتگی و اضطراب هستی‌شناختی همراه است؛ اما هیچ‌کدام از این تحقیقات به‌طور خاص به پیوند این نگرش‌ها با فلسفه اگزیستانسیالیسم هایدگر نپرداخته‌اند.

با توجه به این شکاف در تحقیقات موجود، پژوهش حاضر به مقایسه دیدگاه‌های زمان‌شناختی ماچادو و فروغ فرخزاد از منظر فلسفه هایدگر می‌پردازد. فرضیه این تحقیق بر این استوار است که ماچادو زمان را به‌عنوان امری پیوسته و در ارتباط با هویت فردی می‌بیند؛ در حالی که فروغ فرخزاد زمان را نیرویی گسسته و بحران‌زده بازنمایی می‌کند که تحت تأثیر نگرانی‌های وجودی و مرگ قرار دارد.

این پژوهش با تحلیل اشعار هر دو شاعر و تطبیق آن‌ها با مفاهیم زمانمندی در فلسفه هایدگر،

7. Armando López Castro

8. La vivencia del tiempo en Antonio Machado

9. María Mangolía Montoua Hoyos

10. El tiempo en pensamiento poético de Antonio Machado

11. Barbara, Pihler

12. La experiencia de la temporalidad en cuatro poemas de Antonio Machado

می‌تواند به درک بهتری از رابطه بین فلسفه و شعر در دو سنت متفاوت ادبی (اسپانیایی و فارسی) کمک کند و تفاوت‌ها و شباهت‌های نگرش آن‌ها به زمان و هستی را آشکار سازد.

۲- زمان در فلسفه مارتین هایدگر

مفهوم زمان در فلسفه مارتین هایدگر یکی از ارکان اساسی تحلیل هستی‌شناختی انسان است. هایدگر در اثر بنیادینش (هستی و زمان) نشان می‌دهد که زمان تنها به‌عنوان یک متغیر خارجی یا یک پدیده تقویمی در نظر گرفته نمی‌شود؛ بلکه به‌عنوان بعدی بنیادی در ساختار وجودی انسان مطرح است. در این دیدگاه، زمان نه تنها بخشی از تجربه فردی است؛ بلکه به‌طور مستقیم با مفهوم "دازاین"^{۱۳} یا هستی انسانی ارتباط دارد. هایدگر در تلاش است تا نشان دهد که زمان، درونی و اگزستانسیالیستی است، نه چیزی که از بیرون بر انسان تحمیل شود. در این راستا، درک زمان به‌عنوان یک عنصر ساختاری ضروری در تجربه هستی‌شناختی انسان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

در فلسفه هایدگر، دازاین به‌عنوان موجودی تعریف می‌شود که در جهان پر از امکانات مختلف زندگی می‌کند و در همین حال، زمان به‌عنوان بعدی ضروری و جدایی‌ناپذیر از هستی او عمل می‌کند. هایدگر معتقد است که «دازاین اساساً زمانمند است» (Heidegger, 2001: 374). پس دازاین در اندیشه هایدگر به‌عنوان موجودی تعریف می‌شود که «ما هستیم و موجودی که توانایی پرسش و امکان پرسش از هستی را دارد. همه چیز یا حداقل آنچه ما در ساحت طبیعت هستنده می‌نامیم، همه، جواهر طبیعی و زمانی هستند؛ اما انسان تنها یک تفاوت با بقیه دارد. انسان پیش فهمی از هستی دارد و بر مبنای زمانمندی خود رفتار می‌کند. دازاین به واسطه پیش فهم خود از هستی، خود را از موجودات جدا کرده و تعالی می‌جوید و بر اساس زمانمندی خود در جهان رفتار می‌کند. این تعالی تنها می‌تواند از سوی یک هستنده، اندیشه و تأمل شود که نسبتی خاص با خود داشته باشد و به خود تأمل کند. دازاین هستنده‌ای است که در هستی خود هم هستی خود را داشته باشد» (دهقانی و آیت‌اللهی، ۱۳۹۴: ۳).

زمانمندی دازاین نه تنها براساس پیش فهم او از هستی شکل می‌گیرد؛ بلکه در دو صورت اصیل و غیراصیل نیز متجلی می‌شود. از آنجا که دازاین همواره با امکان‌های گوناگون مواجه است و نسبت خاصی با خود دارد، کیفیت مواجهه او با زمان نیز تعیین‌کننده چگونگی هستی‌اش خواهد بود. اینجاست که هایدگر بین "زمانمندی اصیل"^{۱۴} و "زمانمندی غیراصیل"^{۱۵} تمایز قائل

13. Dasein
14. Authentic temporality
15. Inauthentic temporality

می‌شود و می‌گوید که انسان هنگامی به‌طور واقعی به زمان می‌پردازد که با آگاهی از مرگ و محدودیت‌های وجودی خود، آینده را به‌طور اصیل و با انتخاب‌های مسئولانه شکل می‌دهد. در این حالت، فرد مسئولیت خود را در برابر هستی می‌پذیرد و ارتباطی فعال با آینده‌ای که می‌تواند محقق کند برقرار می‌کند. در مقابل، زمانمندی غیراصیل هنگامی است که فرد در روزمرگی‌های تقویمی و رویدادهای پیش‌فرض گرفتار می‌شود و بدون آگاهی از امکان‌های اصیل خود، تنها در چارچوب زمان اجتماعی و تاریخی زندگی می‌کند. در این وضعیت، زمان به‌عنوان نیرویی خارجی و کنترل‌کننده درک می‌شود و فرد قادر به شکل‌دهی به آن نیست به عبارتی:

«در این جهان هستن در کنار موجودات تلاقی کننده به این معنا است که دازاین همواره پیشاپیش در جهانی که به آن دلمشغول است، جذب شده است و بدین معنا دازاین همواره از پیش سقوط کرده است. دازاین در جهانی که دلمشغول آن است خود را از دست داده و جذب "هرکس" شده است. این خود از دست رفته دازاین می‌تواند در عزم یا تصمیم دوباره بازیابی شود. دازاین قبل از این بازیابی غیر اصیل و پس از آن اصیل است» (همان، ۶).

هایدگر همچنین به رابطه نزدیک بین زمان و مرگ تأکید دارد. او معتقد است که آگاهی از مرگ انسان را به درک عمیق‌تری از زمان سوق می‌دهد و او را مجبور می‌کند که زندگی خود را به‌طور اصیل و با توجه به محدودیت‌های زمان در نظر بگیرد. چرا که «آینده اصیل امکان نبودن، امکان مرگ و نیستی را با خود همراه می‌آورد. زمان پس از مرگ ادامه دارد؛ اما ویژگی زمانمندی دیگر نیست. زمانمندی امری پایان‌پذیر است؛ چراکه مبتنی بر وجود انسان به عنوان بودن به سوی مرگ است» (همان، ۱۶). در این دیدگاه، زمان به‌عنوان یک امر همیشگی و در حال جریان نه تنها در افق آینده بلکه در هر لحظه از زندگی فرد اهمیت پیدا می‌کند.

۳- بحث و بررسی

با توجه به این مفاهیم، نظریه زمان هایدگر می‌تواند چارچوبی مناسب برای تحلیل شعر آنتونیو ماچادو و فروغ فرخزاد فراهم کند؛ زیرا هر دو شاعر، هرچند در بسترهای فرهنگی و زبانی متفاوت، به تجربه زمان به‌عنوان عنصری بنیادین در فهم هستی و سرنوشت انسانی می‌پردازند. بررسی اشعار آن‌ها از این منظر نشان می‌دهد که چگونه زمان، نه فقط به‌عنوان یک بُعد خطی، بلکه به‌مثابه مفهومی زیسته و درهم‌تنیده با مرگ، خاطره و هویت، در ساختار شعری آن‌ها نقش ایفا

16. Das Man

* با توجه به اینکه معادل انگلیسی دقیقی برای این اصطلاح در فلسفه هایدگر نیست. اصطلاح آلمانی را ذکر کردیم.

می‌کند.

در اشعار آنتونیوماچادو علاوه بر جنبه‌های درخشان ادبی، لایه‌های عمیقی از مسائل فلسفی حضور دارد. «شعر وی به انسان معمولی، زندگی ساده و روزمره گرایش دارد و همان‌طور که از اشعارش برمی‌آید، آنچه را که می‌بیند به تصویر می‌کشد. همچنین در آثار او، احساس پذیرش مرگ به عنوان امری اجتناب‌ناپذیر، طبیعی و مرتبط با تجربه زمانی انسانی مشاهده می‌شود» (Magnolia Montoya Hoyos, 2010: 21). او به "مرگ" نقشی اساسی در درک ماهیت انسانی می‌دهد و به‌طور صریح بیان می‌کند که «آنچه در انسان عمومیت دارد، همان چیزی است که او را با سایر جانداران مشترک می‌سازد؛ اما آنچه انسان را به‌طور خاص انسان می‌کند، باور به مرگ است» (Machado, 2006: 77).

مسئله مرگ در اندیشه شاعر-فیلسوف ماچادو با امیدواری درآمیخته است؛ جایی که عدم قطعیت حاکم است؛ اما اضطراب و نگرانی جانکاه در آن دیده نمی‌شود. هرچند ممکن است رنگی از اندوه را در خود داشته باشد. این دیدگاه به همان میزان که به زیستن ما معنا می‌بخشد، مسأله مرگ را نیز روشن می‌سازد؛ فارغ از آنکه سرانجام این سفر، که همه ما روزی در پیش خواهیم گرفت، چه باشد. (Panea Marquez, 2020: 67) از این روست که ماچادو بر پیوند ناگسستنی میان هستی، زمان و مرگ تأکید دارد و در آثارش، مرگ را نه به عنوان پایانی تلخ، بلکه به عنوان بخشی از سفر انسانی معرفی می‌کند. چنان‌که خود بیان می‌کند: «این بودن در زمان و در جهان، که همان هستی انسانی است، در عین حال هستی‌ای است که خود را در مواجهه با مرگ می‌یابد» (Machado, 2006: 98-99).

اشعار ماچادو که احساسات او از زندگی را منعکس می‌کند، اغلب «وی را در حالتی مداوم از درگیر بودن با گذر زمان قرار می‌دهد. چنانکه تصاویری از حرکت در زمان با استعاره‌هایی چون آب، چشمه، دریا، عصر و راه در اشعارش به‌وضوح دیده می‌شود» (Magnolia, 2010: 84). آنتونیو ماچادو در اشعارش وسواس خاصی در مورد گذر زمان نشان می‌دهد و همان‌طور که ویکتور کانترو گارسیا در مقاله‌اش با عنوان آنتونیو ماچادو و بازنمایی نمادین زمان در تنهایی‌ها و اشعار دیگر یاد می‌کند «این شاعر توانایی خاصی در تبدیل گذشته به یک حال زنده و ملموس دارد و زمان گذشته، حال و آینده را در یک حقیقت یگانه در لحظه اکنون ادغام می‌کند» (همان، ۶۶).

این رویکرد ماچادو به زمان، که گذشته، حال و آینده را در هم می‌آمیزد و لحظه اکنون را به فضایی برای تأمل فلسفی بدل می‌سازد، در نمونه‌های مختلفی از اشعار او به‌وضوح نمایان است. در ادامه، با تحلیل چهار شعر منتخب از او، نشان خواهیم داد که چگونه مفاهیمی چون گذر زمان،

مرگ و خاطره در ساختار شعری اش شکل می‌گیرند و چگونه او از عناصر نمادین و استعاری برای بیان این درگیری فلسفی بهره می‌برد.

آنتونیو ماچادو در شعر معروف خود " رهگذر، راهی نیست"، به طرز مؤثری مفهوم زمان را به‌عنوان جریان پیوسته و بی‌پایان به تصویر می‌کشد. «شاعر ما آگاه است که زندگی بدون طرحی از پیش تعیین شده سپری می‌شود و این خود انسان است که باید مسیر را ترسیم کند؛ باین‌حال، هر طرحی ماهیتی گذرا دارد، و همان‌گونه که یک حباب صابون محو می‌شود، راه رفتن (زیستن ما) نیز بدون امکان بازگشتی به تدریج از میان می‌رود و تبخیر می‌شود» (Panea) (Márquez, 2002: 59).

■ رهگذر! ردّ پاهای توست

که راه را رقم می‌زند، نه چیزی بیشتر؛

رهگذر! راهی نیست،

راه را قدم‌ها می‌سازند

قدم‌ها راه را می‌سازند

■ آنگه که به عقب بازنگری،

جز خطی محو نخواهی دید

بر مسیری که بازگشتی در آن نیست

■ رهگذر! راهی نیست،

جز ردّی که در دریا فرونشیند»^{۱۷}. (ترجمه نویسنده مقاله)

در این قطعه، ماچادو با استفاده از استعاره راه، به جریان زمان اشاره می‌کند. از نظر هایدگر، دازاین (هستی انسان) همواره در حال حرکت است و گذر زمان برای انسان مانند سفر است که در آن، زمان هیچ‌گاه ثابت نمی‌ماند و تنها در فرآیند حرکت شکل می‌گیرد. هایدگر در هستی و زمان بیان می‌کند: «زمانمندی انسان از لحظه‌ای شروع می‌شود که او در حال حرکت در مسیر زندگی

17. " Caminante, son tus huellas
el camino y nada más;
Caminante, no hay camino,
se hace camino al andar.
Al andar se hace el camino,
y al volver la vista atrás
se ve la senda que nunca
se ha de volver a pisar.
Caminante, no hay camino
sino estelas en la mar.." (Machado, 1917; 136-137)

است، و همین حرکت است که معنی زمان را برای او می‌سازد» (Heidegger, 2001: 342). اگر این قطعه را به سه بخش تقسیم کنیم می‌توان گفت بخش اول اشاره دارد به دازاین، موجودی که در زمان افکنده شده و باید راه خود را بسازد، نه اینکه از پیش، راهی برای او مقرر شده باشد و آینده برای او، امری از پیش تعیین شده نیست؛ بلکه امکانی است که تنها از طریق کنش و انتخاب‌های اصیل، محقق می‌شود.

در بخش دوم این قطعه، ماچادو به اینکه «ما در تغییر مداوم و اجتناب ناپذیر غرق شده‌ایم و زندگی چیزی جز یک راه رفتن بی‌پایان به سمت مرگ نیست» (Moagnolia Montoya, Hoyos, 2010: 39). اشاره می‌کند. این بخش از شعر، مسیر زندگی را بازگشت‌ناپذیر توصیف می‌کند؛ زیرا دازاین همواره در حال تغییر و شدن است. این ایده با مفهوم "من هستم-از-پیش-بوده"^{۱۸} هایدگر مطابقت دارد.

در بخش سوم شعر، ماچادو نشان می‌دهد که هر انتخاب در لحظه حال، نه تنها آینده را شکل می‌دهد، بلکه گذشته را نیز از نو معنا می‌کند؛ به بیان هایدگری «مرگ را امری نمی‌داند که تنها در آینده رخ می‌دهد؛ بلکه آن را بخشی از وجود لحظه‌به‌لحظه دازاین می‌داند» (Heidegger, 2002: 310). این آگاهی از مرگ، دازاین را قادر به محقق کردن امکان‌های خویش می‌سازد؛ چرا که این درک از حقیقت او را از وهم پایداری و سرنوشت از پیش تعیین شده رها می‌کند و او را به پذیرش زمانمندی اصیل سوق می‌دهد.

«برای ماچادو، واقعیت چیزی جز شبکه‌ای ظریف و درهم تنیده از زمان نیست. در نگاه او، آینده بر پایه ساختار گذشته شکل می‌گیرد، گذشته در پرتو حال معنا می‌یابد و حال در تعلیقی میان خاطره و فقدان، امید و ترس قرار دارد. در این میان، تجربه‌ها با یکدیگر همپوشانی دارند و درهم می‌آمیزند» (Hutman, 1969: 148).

شعر "صبحی بود و آوریل لبخند می‌زد"^{۱۹} از آنتونیو ماچادو بازتابی از اینگونه تجربه انسانی در دل زمان است. اگر از منظر زمانمندی در فلسفه هایدگر به این شعر بنگریم، سه لایه اصلی زمان (گذشته، حال و آینده) در آن به شیوه‌ای شاعرانه در هم تنیده شده است. چنانکه باربارا پیپلر نیز در مقاله‌ای ساختار این شعر را بررسی کرده و با بسامدگیری از زمان‌های افعال این شعر، معتقد است که زمان گذشته ناقص نقش محوری در این شعر ایفا کرده است؛ زیرا علاوه بر بیان گذشته، به شعر حسی از پیوستگی و استمرار بخشیده است (Pihler, 2003: 100).

در آغاز شعر، شاعر روزی از آوریل را توصیف می‌کند که لبخند می‌زند. این "صبح لبخندزن"

18. I am-as-having-been

19. Era una mañana y abril sonreía (Machado; 59)

نشانگر گشودگی جهان است، حالتی که در فلسفه هایدگر به عنوان "گشایش"^{۲۰} شناخته می‌شود. در اینجا، زمان نه به عنوان یک توالی خطی، بلکه به عنوان یک امکان برای تجربه هستی ظاهر می‌شود. ماه که در حال محو شدن است، نشانه‌ای از گذر لحظه‌ای به لحظه دیگر است، که شاعر آن را از منظر حال می‌نگرد و درک می‌کند.

هایدگر معتقد بود که انسان از طریق "پرتاب‌شدگی"^{۲۱} در زمان، همواره با گذشته، حال و آینده درگیر است. شاعر از صبحی شاد سخن می‌گوید؛ اما این شادی بلافاصله درک نمی‌شود؛ بلکه در خاطر و بازتاب گذشته، در فضایی که او آن را "اتاق غمگین" خود می‌نامد، پژواک می‌یابد. او پنجره را باز می‌کند و لحظه‌ای را تجربه می‌کند که فراتر از زمان تقویمی است؛ یک "لحظه اصیل" که در آن، حضور گذشته و حال در هم تنیده می‌شوند.

در بخش بعدی، با فرا رسیدن غروب، شاعر از باغ‌های گمشده و ناقوس‌های غمگین سخن می‌گوید. این لحظه، نشانگر مواجهه او با فقدان است، عنصری کلیدی در فلسفه هایدگر. در اینجا، شاعر از چیزی سخن می‌گوید که "دیگر نیست"، و این "دیگر نبودن"، تجربه‌ای اصیل از زمانمندی انسانی است. گذشته نه تنها در یادها باقی می‌ماند؛ بلکه به عنوان یک نبودگی در حال حاضر حضور دارد و انسان را به تأمل وامی‌دارد:

«کجایند باغ‌های پر از گل‌های سرخ؟»

ناقوس‌های شیرین، با باد چه می‌گویند؟

از عصر در حال مرگ آوریل پرسیدم:

آیا سرانجام شادی به خانه من خواهد آمد؟

عصر آوریل لبخند زد:

شادی از کنار در خانه‌ات گذشت -

و سپس، با اندوه افزود:

گذشت از کنار خانه‌ات. دو بار نمی‌گذرد»^{۲۲} (ترجمه نویسنده).

در پایان شعر، شاعر می‌پرسد که آیا شادی به خانه او خواهد آمد. پاسخ عصر آوریل این است

20. In the blink of an eye

21. Thrownness

¿Dónde están los huertos floridos de rosas? 22"

¿Qué dicen las dulces campanas al viento?

Pregunté a la tarde de abril que moría:

¿Al fin la alegría se acerca a mi casa?

La tarde de abril sonrió: La alegría

pasó por tu puerta - y luego,

sombría: Pasó por tu puerta. Dos veces no pasa." (Machado, 2006; 119)

که دو بار شادی از کنار خانه او نمی‌گذرد. این پاسخ بیانگر نگرشی عمیق درباره زمان است. آینده در فلسفه هایدگر، نه یک سرنوشت محتمل، بلکه مجموعه‌ای از امکانات است؛ اما در اینجا، شاعر به این درک می‌رسد که برخی لحظات هرگز تکرار نخواهند شد. شادی‌ای که زمانی وجود داشت، دیگر قابل بازگشت نیست و این آگاهی از ناپایداری، بخشی از تجربه اصیل هستی انسانی است. ماچادو در این شعر، زمان را نه به عنوان یک مفهوم انتزاعی، بلکه به عنوان تجربه‌ای زیسته به تصویر می‌کشد. او لحظه‌های گشایش، فقدان و امکان را از طریق استعاره‌هایی مانند صبح، عصر، باد و ناقوس‌ها، در قالبی شاعرانه بیان می‌کند. از منظر هایدگر، این شعر بازتابی از زمانمندی وجود انسانی است - زمانی که در آن، گذشته، حال و آینده نه به صورت خطی، بلکه به عنوان تجربه‌ای درهم تنیده درک می‌شوند.

شعر "روزی روشن، بر دلم ندا داد"^{۲۳} نیز ساختار سه‌گانه زمانمندی در فلسفه هایدگر را بازتاب می‌دهد. در بخش اول فقدان و خاطره یک جهان از دست رفته را به تصویر می‌کشد: «من هیچ رُزی ندارم؛

همه گل‌های باغ من مرده‌اند»^{۲۴} (ترجمه نویسنده).

این سطرها نشان‌دهنده یک گذشته از دست‌رفته است. در فلسفه هایدگر، گذشته همیشه در «اکنون» حضور دارد؛ اما نه به‌عنوان خاطره‌ای نوستالژیک، بلکه به‌عنوان بخشی از ساختار هستی فرد. شاعر در مواجهه با باد، نمادی از تغییر و زمان، درمی‌یابد که گذشته‌اش دیگر باز نمی‌گردد. باغی که روزی سرسبز و پر از زندگی بود، اکنون ویران شده است. این حس از دست‌دادگی یادآور گذشته‌ای است که همچنان در اکنون تأثیرگذار است و وجود انسان را شکل می‌دهد.

در بخش بعدی شعر، شخصیت شاعر در مواجهه با باد به وضعیت حال خود پی‌می‌برد. پذیرش «برگ‌های زرد» و «آب چشمه» نشان می‌دهد که او از واقعیت وضعیت خود آگاه شده است. در این لحظه، او دیگر در توهم یک باغ زنده و گذشته از دست‌رفته نیست؛ بلکه با آنچه واقعاً باقی‌مانده روبه‌رو می‌شود:

«لاجرم، گلبرگ‌های پژمرده،

برگ‌های زرد و آب چشمه را برخواهم گرفت»^{۲۵} (ترجمه نویسنده).

در بخش آخر شعر، شاعر پرسشی عمیق مطرح می‌کند که از نظر هایدگر مهم است؛ زیرا

23. "Llamó a mí corazón, un claro día" (Machado, 2006; 159)

24. "no tengo ninguna rosa;
todas las flores en mi jardín son muertas."

25. "bien entonces, tomaré los pétalos marchitados
y las hojas amarillas y las aguas de la fuente"

پرسش از مسئولیت وجودی است:

«باد از وزش ایستاد، و من گریستم و به خودم گفتم

چه کرده‌اند با باغی که به شما سپرده شده بود؟»^{۲۶} (ترجمه نویسنده).

این پرسش نه تنها درباره گذشته است؛ بلکه درباره امکان دگرگونی در آینده نیز هست. آیا

می‌توان باغ را دوباره زنده کرد؟ آیا امکان بازسازی هستی وجود دارد؟

در فلسفه هایدگر، مواجهه با هستی برای مرگ لحظه‌ای است که فرد می‌تواند به اصالت وجودی خود بازگردد. در این شعر، شاعر دقیقاً در چنین نقطه‌ای قرار دارد: او از گذشته ازدست‌رفته آگاه شده، حال خود را درک کرده و اکنون با پرسشی درباره آینده خود روبه‌روست.

در شعر «به نارون خشکیده»^{۲۷} یکی از عمیق‌ترین تأملات آنتونیو ماچادو درباره گذر زمان، زوال و امید است. این شعر در فضایی مملوء از استعاره‌های برگرفته از طبیعت، مسئله هستی و زمان را پیش می‌کشد. از دیدگاه مارتین هایدگر، که زمانمندی را بنیان درک انسان از هستی می‌داند، این شعر بازتابی از ساختار سه‌گانه زمان در ارتباط با هستی است.

در آغاز شعر، شاعر از یک نارون کهن سخن می‌گوید که در اثر تندر شکسته و نیمی از آن پوسیده است. این بخش نمایانگر گذشته درخت است؛ زمانی که سالم، استوار و بخشی از چشم‌انداز زنده طبیعت بوده است. در اندیشه هایدگر، گذشته صرفاً چیزی نیست که از دست رفته باشد؛ بلکه در شیوه بودن ما همچنان حاضر است. نارون همچنان ریشه در گذشته دارد، هرچند اکنون به‌ظاهر خشکیده است.

در بخش‌های بعدی، شاعر نارون را در وضعیت فعلی‌اش توصیف می‌کند: تنه‌ای فرسوده، پوشیده از خزه و غبار. این تصویر به یادآورنده مفهوم "بودن به سوی مرگ"^{۲۸} در فلسفه هایدگر است، که بیان می‌کند هستی انسانی در ذات خود رو به سوی مرگ دارد و زوال، امری ناگزیر است؛ اما در همین حال، شاخه‌های سبزی که با باران‌های فروردین و آفتاب اردیبهشت روییده‌اند، نشانه‌ای از امکان است - امکانی برای زیستن، حتی در میان ویرانی.

در نگاه هایدگر، حال چیزی ایستا نیست؛ بلکه در ارتباط میان گذشته و آینده شکل می‌گیرد. نارون در عین حال که فرسوده است، هنوز بالقوه زنده است. شاعر نیز، همچون نارون، در موقعیتی دوگانه میان زوال و امید قرار دارد.

شاعر در پایان می‌گوید:

26. "El viento dejado, y lloré, y dije a me: qué le tienen hecho con el jardín que fue confiado a usted?"
 27. "A un olmo seco" (Machado, 1917; 86)
 28. Being un to death

«دل من نیز چشم به راه است،

به سوی نور و زندگی،

به امید معجزه‌های دیگر از بهار»^{۲۹} (ترجمه نویسنده)

این بخش کاملاً در راستای مفهوم پرتوافکنی به آینده در فلسفه هایدگر است. از دیدگاه هایدگر، انسان در هر لحظه‌ای، در حال پرتوافکندن به آینده خود است؛ یعنی زندگی ما از پیش به سوی امکان‌هایی جهت‌گیری دارد که می‌تواند تحقق یابند یا از بین بروند. شاعر، با دیدن شاخه‌های سبز نارون، به امکان آینده‌ای نو می‌اندیشد. بهاری دیگر که شاید درخت را از زوال برهاند.

تحلیل اشعار آنتونیو ماچادو نشان داد که چگونه زمان و مرگ در شعر او به‌عنوان مفاهیمی درهم‌تنیده حضور دارند و چگونه او با بهره‌گیری از استعاره‌هایی چون راه، سفر و رودخانه، تجربه زیسته زمان را بازمی‌نمایاند. این درگیری با زمان و مرگ، ویژگی مشترک بسیاری از شاعران مدرن است. فروغ فرخزاد نیز، با وجود زیست در بستر فرهنگی و زبانی متفاوت، مفهومی مشابه از زمان ارائه می‌دهد؛ مفهومی که با هویت، سرنوشت و تجربه انسانی درآمیخته است. در ادامه، برای فهم عمیق‌تر این هم‌پوشانی معنایی، به تحلیل چهار شعر از فروغ فرخزاد از منظر «زمان‌مندی» در فلسفه هایدگر می‌پردازیم. این تحلیل زمینه‌ای فراهم می‌آورد تا بتوان، در بخش پایانی مقاله، به بازشناسی دقیق‌تر جهان‌بینی این دو شاعر پرداخت و تفسیر هستی‌شناختی آن‌ها از زمان راه، در پرتو مقایسه‌ای تطبیقی، روشن ساخت.

فروغ فرخزاد با زبانی بی‌پرده و صمیمی، زندگی را در شعرهایش به تصویر می‌کشد؛ اما در پس این سادگی، همواره نوعی ابهام و بی‌قراری موج می‌زند. احساسی که درست در نقطه مقابل اطمینان و ثبات قرار دارد، یعنی همان چیزی که سنت بدان دعوت می‌کند. (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۰: ۵۶۸). این بی‌قراری، برخاسته از جست‌وجوی مداوم او برای درک حقیقت هستی است؛ حقیقتی که در نظر او نه امری قطعی و ایستا، بلکه تجربه‌ای پویا و نامتعیین است. از همین رو، شعر برای فروغ صرفاً ابزاری برای بیان احساسات نیست؛ بلکه راهی است برای ارتباط با هستی، با "وجود" به معنای گسترده آنجایی که ابهام، تردید، و جست‌وجو، بخش جدایی‌ناپذیر تجربه زیستن‌اند (فرخزاد، ۱۴۰۲: ۲۴).

در همین مسیر جست‌وجو، نگاه فروغ به مرگ نیز دستخوش دگرگونی شده است. ادوار مختلف زندگی‌اش، تحولی در نگرش او به این مفهوم به همراه داشته، هرچند زوال و نابودی

29. "Mi corazón espera también, hacia la luz y hacia la vida, otro milagro de la primavera"

همواره درونمایه ثابت اشعار او باقی مانده است. مرگ در شعرهای او نه صرفاً پایان، بلکه امتداد همان ابهام و پرسشی است که سراسر زیستن را در بر گرفته است. «او می‌شکند و مرگ خود را در بارش یکریز برف از پیش می‌بیند. ظاهر و باطن خود را می‌سراید؛ یعنی از سویی به بازآفرینی زوال و واقعیت جاری عصر خویش می‌پردازد و از سوی دیگر، سیمای ذهنیت و درون خویش را ترسیم می‌کند» (دلاور و احمدی، ۱۳۹۷: ۷۱).

در این میان، اندوهی که در شعر فروغ موج می‌زند، صرفاً یک احساس شخصی نیست؛ بلکه لایه‌های مختلفی را در برمی‌گیرد. «اندوه‌های رمانتیک فروغ از اندوهی فردی یا شخصی آغاز می‌گردد و از رهگذر اندوه اجتماعی به اندوه فلسفی می‌رسد. اندوه فردی همان‌گونه ناشی از تنهایی و شکست و هجران و اندوه فلسفی، همان اندوه بودن یا نبودن و اندوه مرگ و زوال است که حاصل نگرشی بدبینانه و پوچ‌انگارانه به جهان است» (اسداللهی، ۱۳۹۹: ۴۴). این سیر تحول اندوه، به خوبی نشان می‌دهد که چگونه دغدغه‌های فردی او به پرسش‌های کلان‌تری درباره هستی و سرنوشت بشر پیوند می‌خورند.

شباهت مهم ماچادو و فروغ در پرداختن به زوال و ناامیدی است؛ با این تفاوت که ماچادو با لحنی تأمل‌برانگیز و حزن‌آلود، اما همراه با نوعی پذیرش فلسفی، به ناپایداری زندگی می‌نگرد؛ درحالی‌که فروغ این زوال را با نگاهی بی‌قرار، معترض و گاه تلخ بازتاب می‌دهد. او در شعرهایش، نه تنها به تجربه فردی خود بلکه به بحران‌های عمیق‌تر انسانی می‌پردازد. هر دو شاعر، از مسیر اندوه و تنهایی، به حقیقتی فراتر از خود دست می‌یابند؛ حقیقتی که سرشت ناپایدار و گذرای هستی را آشکار می‌سازد. برای درک بهتر این رویکرد در شعر فروغ، در ادامه به تحلیل چهار شعر از او خواهیم پرداخت.

شعر "تولد دیگر" فروغ فرخزاد را می‌توان بازتاب گذر از زمانمندی غیراصیل به زمانمندی اصیل دانست جایی که فروغ از گذشته و مرگ عبور کرده و به امکان تولدی جدید دست می‌یابد. در ابتدای این شعر، فروغ فرخزاد تجربه زمانی را نه به‌عنوان امری پیوسته و خطی، بلکه به‌عنوان نیرویی بحرانی و گسسته بازنمایی می‌کند. این نوع از تجربه زمانی با آنچه هایدگر در هستی و زمان (۱۹۲۷) به‌عنوان زمانمندی غیراصیل مطرح می‌کند، هم‌خوانی دارد. از دیدگاه هایدگر، در این نوع از زمانمندی، فرد از تجربه واقعی و اصیل خویش جدا شده و زمان را نه به‌عنوان امری شخصی و معنادار، بلکه همچون نیرویی بیرونی و تحمیل‌شده تجربه می‌کند (Heidegger, 2001: 374).

در شعر تولدی دیگر، فرخزاد بارها به شکاف‌های زمانی اشاره می‌کند که بیانگر نوعی گسست بین گذشته، حال و آینده است:

«همه هستی من آیه تاریکی‌ست

که تو را در خود تکرارکنان

به سحرگاه شکفتن‌ها و رستن‌های ابدی خواهد برد» (فرخزاد، ۱۴۰۲: ۴۰۳)

در این ابیات، مفهوم تکرار حاکی از چرخه‌ای است که در آن سوژه شاعرانه قادر به رهایی از گذشته نیست و در یک حرکت اجباری گرفتار شده است. این همان حالتی است که هایدگر آن را "غرق شدن در روزمرگی" می‌نامد، جایی که فرد در تکرار مکانیکی زمان حل شده و فاقد ارتباط اصیل با هستی خود است. "آیه تاریکی" اشاره به گذشته‌ای دارد که شاعر را در خود گرفتار کرده است؛ این همان زمانمندی غیراصیل است که گذشته را امری جدا شده تلقی می‌کند که همواره در تصمیم‌های او تأثیر دارد. باین‌حال، "سحرگاه شکفتن" و "رستن‌های ابدی" نشانه‌هایی از امکان تغییر و گسست از این گذشته است که او را به سوی زمانمندی اصیل هدایت می‌کند. چنانچه در بند زیر از این شعر، گسست از روزمرگی و لحظه آگاهی ظهور می‌کند:

«زندگی شاید

یک خیابان دراز است که هر روز زنی با زنبیل از آن می‌گذرد.

زندگی شاید ریسمانی است که مردی با آن خود را از شاخه‌ای می‌آویزد» (۴۰۳).

در اینجا فروغ با این بیان از زندگی، از وضعیت زمانمندی غیراصیل فراتر رفته و به لحظه‌ای از آگاهی و تحول وجودی می‌رسد. این تحول با:

«دست‌هایم را در باغچه می‌کارم

سبز خواهم شد، می‌دانم، می‌دانم، می‌دانم» (۴۰۳).

به اوج می‌رسد. در اینجا "باغچه" استعاره‌ای از آینده است که فرد خود آن را می‌سازد. و تکرار "می‌دانم" نشان‌دهنده قطعیت شاعر در پذیرش زمانمندی اصیل و خلق آینده‌ای جدید برای خودش است.

این بخش از شعر نشان می‌دهد که فروغ از گذشته و روزمرگی عبور کرده و به زمانمندی اصیل وارد شده است، جایی که او فعالانه سرنوشت خود را شکل می‌دهد.

همانگونه که در قسمت تحلیل اشعار آنتونیو ماچادو مطرح شد، شعر «رهگذر، راهی نیست» از ماچادو، زمان را جریانی پویا و غیرقابل بازگشت می‌داند که تنها از طریق حرکت و انتخاب‌های فردی ساخته می‌شود. مفهومی که با زمانمندی اصیل هایدگر هماهنگ است در مقابل، «تولد دیگر» از فروغ، سفری از زمانمندی غیراصیل به اصیل را روایت می‌کند، جایی که شاعر ابتدا در روزمرگی گرفتار است؛ اما در نهایت با پذیرش مسئولیت هستی خود، به آگاهی و دگرگونی وجودی می‌رسد.

فروغ فرخزاد برای بیان مفاهیم مدنظر خود، از ترکیب‌های استعاری متعددی بهره می‌برد که در این میان، استعاره‌های مرتبط با زمان بیشترین بسامد را دارند. او معمولاً برای ملموس کردن این مفهوم انتزاعی، آن را در پیوند با مکان یا اشیا قرار می‌دهد. به نظر می‌رسد این تأکید مداوم بر استعاره‌های زمانی، بازتابی از نگاه کلی او به جهان باشد؛ نگاهی که سرگردانی، بیهودگی و زوال را از ویژگی‌های انسان معاصر می‌داند (حسینی و آهنگر، ۱۴۰۳: ۱۲۶).

در شعر "ایمان بیاوریم به آغاز فصلی سرد" این رویکرد را می‌توان مشاهده کرد. در این شعر شامل زمانمندی اگزستانسیالیستی است. در بخش ابتدای آن، شاعر به گذشته‌ای اشاره می‌کند که فقدان و ناامیدی در آن موج می‌زند و سایه‌ای از تلخی و سرخوردگی بر آن افتاده است. در بخشی از این شعر، فرخزاد می‌گوید:

«پس آفتاب سرانجام

در یک زمان واحد

بر هر دو قطب ناامید نتابید

تواز طنین کاشی آبی تهی شدی...» (فرخزاد، ۱۴۰۲: ۴۲۴).

هایدگر گذشته را نه صرفاً به‌عنوان زمان سپری‌شده، بلکه به‌عنوان حمل گذشته بر دوش اکنون می‌بیند. در اینجا، شاعر به شکاف و دوگانگی در تجربه زمان اشاره می‌کند. «قطب‌های ناامید» استعاره‌ای از تجربه‌های متفاوت گذشته است که به‌طور هم‌زمان نمی‌توانسته‌اند نور و امید را دریافت کنند.

مصراع آخر این بند نشانه از دست دادن ارتباط با گذشته است. «کاشی آبی» می‌تواند تداعی‌کننده مکان‌های مذهبی، معماری سنتی یا خاطراتی از گذشته باشد که اکنون بی‌معنا و تهی شده‌اند. این تهی‌شدگی نشانه‌ای از عدم تعلق به گذشته و قطع ارتباط با آن است. هایدگر در تحلیل "هستی" بیان می‌کند که زندگی روزمره انسان را درگیر نوعی فراموشی وجود می‌کند. این مفهوم در توصیف جنازه‌ها در شعر فروغ مشهود است:

«جنازه‌های خوشبخت

جنازه‌های ملول

جنازه‌های ساکت متفکر» (۴۲۵).

تصاویر متناقض "جنازه‌های خوشبخت" و "جنازه‌های متفکر" اشاره به انسان‌هایی دارد که در روزمرگی گرفتارند، بدون آنکه به هستی اصیل خود بیندیشند. این وضعیت به "بیگانگی وجودی" اشاره دارد که هایدگر در مورد آن هشدار می‌دهد.

هایدگر آینده را نه یک پیش‌بینی بلکه به‌عنوان امکان اصالت و تحقق هستی انسانی می‌بیند.

در این شعر، آینده‌ای که فروغ ترسیم می‌کند، میان تباهی و امید در نوسان است:

«در لحظه‌ای که باید، باید، باید

مردی به زیر چرخ‌های زمان له شود» (۵۲۵).

این «باید»ها بیانگر جبر زمان و سلطه آن بر هستی انسان است. چرخ‌های زمان، استعاره‌ای از گذر بی‌رحمانه زندگی است که فرد را از هستی اصیلش جدا می‌کند.

اما در بخش‌های پایانی، شاعر از ایمان به یک دگرگونی سخن می‌گوید:

«ایمان بیاوریم

ایمان بیاوریم به آغاز فصل سرد» (۴۲۶).

هایدگر بر مفهوم "تصمیم اصیل" تأکید دارد؛ تصمیمی که فرد را از روزمرگی جدا کرده و به هستی اصیل می‌رساند. این ایمان در شعر فروغ، نه به‌عنوان یک یقین، بلکه به‌عنوان امکانی برای تحول مطرح می‌شود.

«شاید حقیقت آن دو دست جوان بود، آن دو دست جوان

که زیر بارش یکریز برف مدفون شد.»

"دست‌های جوان" نمادی از امکان تحول است؛ اما این امکان به زیر برف دفن شده،

نشان‌دهنده تعلیق میان امید و سرنوشت محتوم است.

فروغ در این شعر، مفهومی از هستی برای مرگ را نشان می‌دهد، جایی که آگاهی از فناپذیری، زمینه‌ساز تحول و دگرگونی است. ایمان به آغاز فصل سرد، نه یک تسلیم، بلکه نوعی پذیرش اگزستانسیال و امکان تغییر در دل ناامیدی است.

شعر "پنجره" نیز حرکتی از تاریکی به روشنایی و امید به فردایی متفاوت است. در این شعر، پنجره را می‌توان استعاره‌ای برای گشودگی دازاین دانست؛ دازاین همیشه در حال گشودگی به سوی آینده و امکان‌های جدید است. پنجره فروغ، مسیری برای فرار از وضعیت فعلی و نگاه به امکان‌های دیگر را نشان می‌دهد، که این همان ساختار زمانی دازاین در فلسفه هایدگر است.

«یک پنجره برای دیدن

یک پنجره برای شنیدن

یک پنجره که مثل حلقه چاهی

در انتهای خود به قلب زمین می‌رسد» (۴۳۳).

اینجا، پنجره صرفاً یک شیء مادی نیست؛ بلکه راهی برای ادراک جهان است. در فلسفه هایدگر، دازاین همواره در وضعیتی از پرتاب‌شدگی قرار دارد. یعنی ما خود را در جهانی می‌یابیم که انتخاب نکرده‌ایم، و گذشته بخشی از هستی ماست که گریز از آن ممکن نیست. در شعر فروغ،

این پرتاب‌شدگی با حس تلخ شکست‌های گذشته همراه است:
 «من از دیار عروسک‌ها می‌آیم
 از زیر سایه‌های درختان کاغذی
 در باغ یک کتاب مصور
 از فصل‌های خشک تجربه‌های عقیم دوستی و عشق» (۴۳۴).
 اینجا، تجربه ناکامی‌های گذشته همچنان در وجود شاعر زنده است و نشان می‌دهد که چگونه گذشته دازاین بر زمان حال او سایه افکنده است. در جایی از این شعر آمده:
 «وقتی که زندگی من دیگر
 چیزی نبود، هیچ چیز، بجز تیک‌تاک ساعت دیواری» (۴۳۵).
 این حس انفعال و بی‌معنایی، مصداق همان زیستن غیر اصیل در فلسفه هایدگر است —
 حالتی که در آن، انسان به‌جای پذیرش سرنوشت و امکان‌های خویش، صرفاً در یک الگوی
 تکراری گرفتار می‌شود.
 هایدگر بر این باور است که زمان‌مندی اصیل زمانی رخ می‌دهد که دازاین به امکان‌های پیش
 روی خود آگاه شود و مسئولیت آینده‌اش را بپذیرد. در شعر فروغ، این لحظه درک امکان‌های
 آینده به‌خوبی نمایان می‌شود:
 «دریافتیم، باید باید باید
 دیوانه‌وار دوست بدارم» (۴۳۶).
 در اینجا، شاعر از وضعیت انفعال خارج شده و تصمیم می‌گیرد که به‌گونه‌ای اصیل زندگی
 کند. درست مانند دازاینی که آینده خود را درک کرده و آن را به‌عنوان امری وابسته به
 انتخاب‌های خویش می‌پذیرد.
 هایدگر بر این باور است که تنها در مواجهه با مرگ است که انسان می‌تواند به هستی خود
 به‌صورت اصیل بیندیشد. در پنجره، فروغ نوعی آگاهی از فناپذیری خود و جهان را نشان می‌دهد:
 «آیا زنی که در کفن انتظار و عصمت خود خاک شد
 جوانی من بود؟» (۴۳۶).
 اینجا، فروغ به مرگ به‌عنوان بخشی از تجربه وجودی خویش اشاره می‌کند و از این آگاهی
 برای تأمل درباره معنای هستی خود استفاده می‌کند.
 شعر پنجره از طریق مفهوم پنجره به‌عنوان گشودگی به هستی، درک زمان را فراتر از یک خط
 زمانی ساده می‌برد.
 گذشته به‌عنوان پرتاب‌شدگی در شعر نقش دارد، و شاعر از خاطرات تلخ خویش گسسته

نمی‌شود. لحظات روزمرگی و انفعال نمونه‌ای از زمان‌مندی غیر اصیل هستند، که در تضاد با زمان‌مندی اصیل و پذیرش امکان‌های جدید قرار دارند و در نهایت شاعر با پذیرش عشق و آگاهی از مرگ، به نوعی زمان‌مندی اصیل دست می‌یابد.

بدین ترتیب، پنجره را می‌توان شعری دانست که ساختار اگزیستانسیالیسم زمان در فلسفه هایدگر را به‌شکلی هنری و زنده به تصویر می‌کشد.

هایدگر بر این باور است که Dasein در جهانی متولد شده که آن را انتخاب نکرده است؛ او به این جهان پرتاب شده و تحت تأثیر تاریخ، سنت و شرایط موجود است. در این شعر "تنها صداست که می‌ماند"، فروغ نیز به نوعی این پرتاب‌شدگی را بیان می‌کند. در شعر، شاعر ایستایی و توقف در گذشته را نفی می‌کند و آن را همچون مردابی می‌بیند که در آن تنها حشرات فاسد و جنازه‌های بادکرده حضور دارند. این تصویری از روزمرگی است که هایدگر آن را غیر اصیل می‌داند. او معتقد است که اگر انسان در گذشته غرق شود، به یک موجود بی‌هویت تبدیل می‌شود:

«چرا توقف کنم، چرا؟»

پرنده‌ها به جستجوی جانب آبی رفته‌اند» (۴۵۲)

هایدگر در "هستی و زمان" بیان می‌کند که انسان باید لحظه حال را با آگاهی بپذیرد و در آن زندگی کند. در شعر فروغ، این لحظه آگاهی با شکلی از حرکت و پویایی همراه است: «راه از میان مویرگ‌های حیات می‌گذرد» (۴۵۳).

هایدگر مرگ را نه به‌عنوان یک نقطه پایان، بلکه به‌عنوان عنصری در زمان‌مندی وجودی در نظر می‌گیرد. انسان زمانی اصیل خواهد بود که با امکان مرگ خود روبه‌رو شود. در این شعر نیز، فروغ مرگ را نه به‌عنوان پایان، بلکه به‌عنوان پلی برای پیوستن به جاودانگی و نور می‌بیند:

«نهایت تمامی نیروها پیوستن است، پیوستن

به اصل روشن خورشید» (۴۵۴).

در اندیشه هایدگر، مواجهه اصیل با مرگ به انسان کمک می‌کند که زندگی خود را معنادارتر کند. فروغ دقیقاً همین موضوع را در شعر مطرح می‌کند؛ او زندگی را به‌عنوان فرآیندی برای رسیدن به جاودانگی صدا درک می‌کند.

در فلسفه هایدگر، حقیقت نه در حرف‌های روزمره و بی‌معنا، بلکه در آوایی که از اعماق هستی برخاسته، کشف می‌شود. فروغ نیز این ایده را به‌شکلی شاعرانه بیان می‌کند:

«صدا، صدا، تنها صدا

صدای خواهش شفاف آب به جاری شدن

صدای انعقاد نطفه معنی

و بسط ذهن مشترک عشق

صدا، صدا، تنها صداست که می ماند» (۴۵۴).

در اینجا، صدا به حقیقت بنیادین هستی تبدیل می شود؛ چیزی که نه در محدوده گذشته یا آینده کمی، بلکه در ژرفای زمان مندی اصیل جریان دارد.

۳- نتیجه گیری

تحلیل اشعار آنتونیو ماچادو و فروغ فرخزاد در چارچوب نظریه زمانمندی هایدگر نشان می دهد که هر دو شاعر، تجربه زیستن را نه به عنوان امری ایستا و خطی، بلکه به عنوان جریانی درهم تنیده از گذشته، حال، و آینده به تصویر می کشند. در شعر ماچادو، گذشته نه صرفاً خاطره ای دور، بلکه عنصری زنده است که بر لحظه اکنون سایه می افکند و درک فرد از خود و جهان را شکل می دهد. این نگاه در شعر فروغ نیز به وضوح دیده می شود؛ او درگیر گذشته ای است که همچنان در وجودش زنده است؛ اما در عین حال با پذیرش امکان های پیش رو، به زمان مندی اصیل نزدیک می شود.

در فلسفه هایدگر، زمان مندی اصیل زمانی رخ می دهد که دازاین از بی تفاوتی و روزمرگی عبور کند و به امکان های آینده خود آگاه شود. در اشعار ماچادو، تجربه گذر زمان اغلب با استعاره هایی همچون آب، راه، و سفر بازنمایی می شود. عناصری که بر سیالیت و ناپایداری هستی دلالت دارند. در اشعار فروغ، این آگاهی از زمان گاه در قالب انفعال و تسلیم در برابر زوال و گاه در پذیرش پویا و پرشور زندگی نمود می یابد. لحظه ای که شاعر تصمیم می گیرد «دیوانه وار دوست بدارد»، همان لحظه خروج از زیستن غیر اصیل و پذیرش سرنوشت خویش است.

از سوی دیگر، هایدگر بر این باور است که مواجهه مستقیم با مرگ، شرط اساسی برای تجربه هستی اصیل است. هم ماچادو و هم فروغ، مرگ را نه به عنوان نقطه پایان، بلکه به عنوان عنصری بنیادین در تجربه هستی به تصویر می کشند. در شعر "تنها صداست که می ماند"، فروغ مرگ را نه به عنوان پایان، بلکه به عنوان پلی برای پیوستن به جاودانگی و حقیقت یاد می کند. ماچادو نیز با مواجهه شاعرانه خود با مرگ، آن را به بخشی از جریان هستی تبدیل می کند که پیوسته در حال تغییر و تداوم است.

بنابراین، هرچند این دو شاعر در دو بستر فرهنگی متفاوت زیسته اند؛ اما هر دو از طریق شعر، تصویری از زمان ارائه می دهند که با مفهوم زمان مندی در فلسفه هایدگر همخوانی دارد. در آثار آنان، گذشته، حال، و آینده در یک پیوستار پویا قرار می گیرند، و مواجهه اصیل با مرگ، گشایشی به سوی حقیقت هستی است. شعر در این میان، نه صرفاً ابزاری برای بیان احساسات، بلکه راهی

برای کاوش در ژرفای وجود و درک زمان به‌عنوان جوهره تجربه انسانی است.

منابع

- اسدالهی، خدابخش و چیمین فتحی (۱۳۹۹). «تحلیل تطبیقی شعر فروغ فرخزاد و نیپیلیسم نیچه ای». پژوهش‌های ادبیات معاصر جهان. دوره ۲۵. ش ۱. صص ۲۹-۶۰.
- دهقانی، رضا و حمیدرضا آیت‌اللهی (۱۳۹۴). پژوهش‌های هستی‌شناختی. دوره ۴. ش ۷. صص ۱-۲۲.
- دلارو، پروانه و شهرام احمدی (۱۳۹۷). محورهای اندیشگی شعر فروغ فرخزاد در پیوند با برخی عناصر سبک شناسیک. پژوهش‌های ادبی و بلاغی. دوره ۶. ش ۴. پیاپی ۲۴. صص ۶۵-۸۴.
- فرخزاد، فروغ (۱۴۰۲). دیوان اشعار. بهروز جلالی پندری. تهران: مروارید.
- حدادی محمدحسین (۱۴۰۰). نقش ایده ادبیات جهانی و تفکر ادبیات تطبیقی در تحقق تعامل فرهنگی ملل. پژوهش‌های ادبیات معاصر جهان. دوره ۲۶. ش ۲. صص ۵۷۶-۵۹۲.
- حسینی، سارا و عباس آهنگر (۱۴۰۳). تحلیل آمیختگی‌های مفهومی در مجموعه شعر «ایمان بیاوریم به آغاز فصل سرد» فروغ فرخزاد». پژوهشنامه ادب غنایی. دوره ۲۲. شماره ۴۲. صص ۱۰۷-۱۲۸.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۹۰). با چراغ و آینه: در جستجوی ریشه‌های تحول شعر معاصر ایران. تهران: سخن.
- Barbara, Pihler. "La experiencia de la temporalidad en cuatro poemas de Antonio Machado: Propuesto de análisis lingüístico". *Lengua y literatura españolas*. Universidad de Ljubljana. no.11. (2003): 93-108.
- Cantero García, Víctor. "Antonio Machado o la representación simbólica del tiempo en *Soledades, Galerías y otros poemas*". *Dicenda: Estudios de lengua y literatura españolas*. No.29. (2011): 43-67.
- Heidegger, Martin. *Being and time*. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. BLacwell, 2001.
- Hutman, Norma Luise. *Machado: A Dialogue With Time*. Mexico, the

university of New Mexico, 1969.

- Machado, Antonio. *Campos de Castilla*. Madrid, calleja, 1917.
- Machado, Antonio. *Soledades. Galerías otros poemas*. Madrid, Arturo Ramoneda Salas, 2006.
- Magnolia Montoya Hoyos, María. "El tiempo en el pensamiento poético de Antonio Machado". *Universidad Pontificia Bolivariana*, 2010.
- Panea Márquez, José Manuel. "Incertidumbre y muerte en Antonio Machado". *Revista de Filosofía*. vol. 12, no. 1 (2020): 35-74.

